

Turbuly Lilla

Női arcok groteszk tükörben

A Presszó-szonáta Esztergomban

A múlt év májusában alakult Babits Mihály Kamaratársulat Kaj Ádám rendező vezetésével állandó színházat szeretne létrehozni Esztergomban. A *Presszó-szonáta* az első olyan bemutatójuk, amelyet már ebben az új formációban állítottak színre. (Repertoárjukon szerepel két olyan előadás is, amelyeket még a Kamaratársulat elődje, a szintén Kaj Ádám által alapított Sz-projekt, későbbi nevén Theaterrepublik Ungarn mutatott be. Ezek a Hrabal-mű alapján készült *Nyiratkozások – Sörgyári capriccio*, és a *Jónás könyve*, *Török Sophie előadásában*.) Előadásaiuknak az esztergomi Művelődés Háza, Budapesten pedig az RS9 Színház ad helyet, de eljutottak már több fesztiválra is.

Az első két előadás bizonyította, hogy Kaj Ádám szívesen fordul klasszikusokhoz, és bátran nyúl nem színpadra írt alpművekhez. Új nézőpontot keres hozzájuk, így például a *Jónás könyve*ben a művet születésének körülményeivel, a költői életút e drámai szakaszával együtt, Török Sophie szemszögéből mutatja meg.

A *Presszó-szonáta* azonban egy másik irány, hiszen kortárs drámáról van szó. Az pedig, hogy a Kamaratársulat első bemutatója egy ilyen ősbemutató, határozott jelzés, hogy a klasszikusok mellett a kortárs dráma legalább olyan fontos az alkotóknak. Tudjuk azt is, hogy a darabot Vörös István kifejezetten a társulat két színésznőjére, Kéner Gabriellára

és Maronka Csillára írta, így a frissen alakult színház máris inspirálta egy új kortárs dráma megszületését. (Zárójelben: a darab jó szereplehetőséget teremt a színdarabírók által kevésbé elkényeztetett, középkorostályhoz tartozó színésznőknek, így jó esetben más társulatoknál is lehet utóélete.)

Presszó-szonáta. Már a cím maga mennyi asszociációt kelt! A presszó mint találkozási pont, fontos beszélgetések, szerelmes egymásra találások és szakítások helyszíne, a köztérbe bevitt magántörténetek terepe számos film, regény és színdarab kedvelt tere. A kocsma és a kávéház közötti, mára már hangzásában is múlt századi intézmény. A szonáta utal a darab tételes felépítésére, de helynévként is jelentősége van.

Vörös István darabja erre a térre és egy klasszikus vígjátéki alaphelyzetre épül: tévedésből mások találkoznak, mint akiknek kellene, és erre a tévedésre jó darabig nem derül fény. Egy asszony a férje szeretőjét várja, egy festőművész pedig újjgazdag megrendelőjével találkozna. E helyett a festőhöz a szerető, a megcsalt asszonyhoz pedig a képre ácsingózó újjgazdag asszony érkezik. Ha bohózatot néznénk, a szerző az első perctől beavatna minket e tévedésbe, hogy többet tudásunk birtokában nevethezzünk a szereplők célt tévesztett mondatain. Itt azonban az elején még azt sem tudjuk, kik találkoznak, így a visszanézve már pontosan érthető párbeszédnek abszurd hangon szólnak meg.

Kaj Ádám rendezése éppen erre az abszurditásra, a darab groteszk látásmódjára épül, erre erősít rá, de nem innen indít. Amíg a kezdésre várunk, írógépkopogás hangja hallatszik, látjuk is a táskairógépet a színpad előterében. Ma már majdnem olyan abszurd kellék, de legalábbis történelmi relikvia, mint a szintén a hetvenes éveket idéző vonalas telefon, amelyen a szereplők hívják egymást. Nekünk háttal, öltözőasztalkánál ülve a két színésznő, Kéner Gabriella és Maronka Csilla készülődik. Ez a felvezetés kiemeli az írás és a színjátszás művészi gesztusát, az alkotás mellett az alkotókra is felhívja a figyelmet, és előre jelzi, hogy az

előadás játszik majd a színpadi és a színpadon kívüli valóság lebegtetésével.

A színésznők mellett két fogas ruhákkal, mögöttük egy ágy, az ágyvégnél régimódi fénykép egy házaspárról, az a fajta kinagyított példány, ami mögé bárki beállhat, hogy fejét az üres lyukba illesztve lefényképeztesse magát. Itt a férfi adott, a nő arca hiányzik.

Ezt a hiányzó helyet tölti ki a két színésznő. Négy arcot, négy különböző női karaktert jelenítenek meg, miközben saját magukat és színésznő voltukat sem fedik el. Előttünk öltöznek át, váltanak karaktert, a saját nevüket is használják. Groteszk játékmóddal, karikírozva, elrajzolt gesztusokkal jelenik meg a festőművész és a munkába, házasságba belefásult földrajztanár nő Maronka Csilla játékában, valamint a zilált idegzetű, túlmozgásos szerető és az életet habzsoló újjgazdag asszony Kéner Gabriella alakításában. Fehérre festett arcukkal, néhol burleszkszerű pantomimjátékkal, alkatuk különbözőségével a Stan és Pan párost is megidézik. Nagy lendülettel és játékedvvel játszanak, érződik, hogy keresik-kutatják a szerepekben rejlő lehetőségeket.

Ez az energikusság az előadás tempóján is érződik, egyetlen lendülettel futják végig a távot. Ebben az energiazuhatagban néha hiányzik egy kis lelassulás, egy kis ellenpont, hajszálnyival kevesebb túlmozgás, visszafogottabb mimika, hogy aztán még jobban át tudjuk adni magunkat a felpörgő játéknak. Ezek az árnyalatok azonban idővel, ha lesz alkalom többször játszani, bizonyosan hozzáadódhatnak majd az előadáshoz.

A négy asszony négy találkozása adja a szonáta fő tételeit, köztük verses betétek, dalok pörgetik tovább a groteszk mókuskeket. Vörös István klasszikusokból és slágerszövegekből átírt verseit több kötetből is ismerhetjük, persze, hogy ide is jut egy József Attila-átírat, mert itt *Tudod, hogy van bocsánat*. És tényleg van: az a bizonyos harmadik lehet, hogy csak távolról és ismeretlenül tűnik olyan megátalkodottnak, közletről már egészen más, akár még barátnő is lehet belőle, a közös téma bizonyosan nem fog

hiányozni. Fanyar ironia vegyül az előadás hangulatába, hogy aztán a végére átcsapjon egy agyeldobós bohócdalba. Az előadás összképe mégis egységes, a néző (akár nő, akár férfi) egy karakteres, talán önmagának is görbe tükröt tartó játék képét viheti haza magával.

A *Presszó-szonáta* február 3-i előadásán, Balázs napján *Balázsolás* című versével emlékeztek meg a Kamaratársulat névadójáról, az előadás után pedig terveikről, a társulat bővüléséről is hallhattunk Kaj

Ádámtól. Addig is reméljük, hogy a *Presszó-szonátának* lesz lehetősége hosszabb pályát befutni, és hamarosan a zalai nézők is megismerhetik.

Vörös István: *Presszó-szonáta*

a Babits Mihály Kamaratársulat előadása

Játsszák: Kéner Gabriella és Maronka Csilla.

Látvány: Giricz Máté. Technika: Kovács Vince

és Vincze Péter. A rendező munkatársa:

Vereckei Kata. Rendezte: Kaj Ádám

Esztergom, Művelődés Háza, 2018. február 3.

A csillagszemű juhász testvére

A halhatatlanságra vágyó királyfi a Vaskakas Bábszínházban

Halhatatlanságra nem csak a királyfik vágnak, hanem az óvodások is. Ezt mindjárt az előadás elején leszögezték néhányan, csatlakozva a királyfi „Édesapám, nem akarok meghalni” kijelentéséhez. Éppen abban a korban vannak, amikor már próbálják megérteni, mit is jelent, hogy valaki nincs többé, és ha nincs, akkor mégis, hol van. Ezek a kérdések egy egész (véges) életre elég gondolkodnivalót adnak, így, ha az alkotók a halandóságról szeretnének beszélni, jó esetben a gyerek- és a felnőtt közönséghez egyszerre kell szólniuk.

A Vaskakas Bábszínház bemutatója ebből a szempontból is jó eset, és az is elmondható róla, hogy minden egyes összetevője igényes, átgondolt, a végeredmény pedig egy minőségi előadás.

Szálinger Balázs a több változatban és több népmese kultúrában is élő történet székely verziójából indult ki a darab megírásakor. Az azonban már az ő leleménye, hogy megszemélyesíti, önálló szereplőként is megjeleníti a halált. Az így nagybetűssé tett Halál és a Halhatatlanság vitája indítja a darabot. A Halál racionális,

bölcs, az élet törvényeit ismerő karakter, a Halhatatlanság ellenben romantikus hévvel és lendülettel érvel az emberek olthatatlan élettárgya mellett. Végigkísérik útján a királyfit, folyamatosan kommentálják a történetét, Lucifert és Ádámot juttatva a felnőtt néző/olvasó eszébe Az ember tragédiájából. A királyfi vándorútja a mesékből jól ismert három állomáson keresztül vezet a Halhatatlansághoz, hogy onnan végül viszkiváncoljon véges életébe, ahová persze a közben eltelt 1000 év miatt már nem találhat vissza, csak – megint egy madáchi motívum – a királyság helyén élő robotokkal találkozhat. Ez a királyfi egyáltalán nem egy gáncstalan lovag, gyarló ember, aki kétszer is elhagyja a szeretteit, folyton menekül, és nem csak a halál, de az emberi kapcsolatok nehezebb oldala, az áldozatvállalás és a hűség elől is. Mintha a mesehős mellett/helyett egy Y vagy Z generációs mai fiatal is vele futna el, messzire, külső országokba. Letisztult, hol rímes, hol rímtelen versbezdében szólal meg a mese Szálinger Balázs átíratában, a végén egy nagyon szép dallal. Hadd idézzünk ebből egy versszakot:

„És ha van élet / az már él és / élni akar
Százhusz centi, / tízzel több, mint / volt a
tavaly,
Lesz százharminc / vagy több, mindegy, /
mert az a fő,
Él és élni a / kar, oly mindegy / hogy hova
nő.”

Markó Róbert rendező nem először dolgozott együtt Szálinger Balázssal. Tavalyi munkájuk, A csillagszemű juhász a Budapest Bábszínházban komoly szakmai sikert hozott, gyermekelőadás kategóriában elnyerte a Színikritikusok Díját. Aki látta a budapesti előadást, és úgy ül be az új bemutatóra, több hasonlóságot is felfedezhet a kettő között. Elsősorban a színpadképben. Mindkét díszletet Cziegler Balázs tervezte, és mindkettő egyetlen központi motívumra épül. A csillagszemű juhász játéktere egy óriási szem, A halhatatlanságra vágyó királyfié pedig egy forgó nap, amelynek a közepe (mint a szem bogara) többnyire külön életet él, és csak abban a jelenetben simul bele a napba, amikor a királyfi (1000 napnak érzett 1000 évre) megtalálja a szerelmet és a boldogságot. Közös az is a játéktekerekben, hogy a színészeknek folyamatosan ferde síkokon kell járniuk, miközben maga a díszlet is mozog. (Közben pedig egy kicsit nyikorog, ami néha a szövegértés rovására megy.) A Vaskakas Bábszínház kamaraterme jóval kisebb és intimebb tér, mint a Budapest Bábszínház nagyterme, így persze a hatása is más a színpadképnek. Jól szolgálja az előadást, hiszen az élet körforgását, a bejárt életutat, az ember élet és halál, föld és ég közé vetettségét egyaránt érzékeltetni tudja.

Szűcs Edit jelmezei szintén nagyon jellegzetesek, egyszerre van jelen bennük a magyar néphagyomány és a futurisztikus stílus. A Középső Király és lánya például a busó álarcokhoz hasonló maszkot viselnek. A Saskirály és lánya jelmezében is régi magyar motívumok köszönnek vissza, a Kék Birodalom lakóinak jelmeze pedig már átmenet a robotok és űrlények világába. A

királyfi öltözete nem áll távol egy mai fiatalól, a Halál és a Halhatatlanság fekete és ezüstfehér estélyi ruhát visel, előbbiben az éjszaka, utóbbiban a Hold ezüstje is ott van, színekben is kifejezve kontrasztjuk mellett összetartozásukat.

E két szereplőt Markó Róbert nőnek álmodta meg (a darab nem utal a nemükre, szabad kezet ad a rendezőnek). Kocsis Rozi a Halál szerepében bölcs és türelmes asszony, a darabban ellentétben nem üldözi, inkább követi és figyeli a királyfit. Nem kell tőle félni, nem lehet utálni, olyan, mint egy idősebb barátnő vagy nagynéni, aki némi belső mosollyal figyeli a saját igazában biztos, Markó-Valentyik Anna által érzékenyen megjelenített Halhatatlanságot. Akinek a karakterében egy elvont eszme és egy örök szerelemre vágyó királykisasszony ötvöződik.

Főglein Fruzsina és Szűkenyik Tamás jelenítik meg a királyfi vándorútján feltűnő, mindig álarcban vagy a fejet máshogy takaró jelmezben megjelenő királyokat, királylányokat és más meseszereplőket. Szűkenyik Tamás azonban rajtuk kívül az öreg, magára hagyott királyt is eljátssza, ebben a szerepében egyáltalán nem egy mesehőst, hanem egy fia után vágyakozó öregembert láttatva. Ahogy Horváth Márk királyfijában is egy önmagát kereső, lázadó, folyton valami másra vágyó kamasz rejlik. Hogy ezekkel a karakterekkel mennyire azonosulni tudnak a gyerekek, arra jó példa, hogy amikor az öreg király a fia álmában azt kérdi, hogy „ugye eszel rendesen, kisleány”, a nézők közül többen azonnal megnyugtatják egy igennel.

Valamennyi szereplőnek, de leginkább Horváth Márknak mozgásban, táncban is helyt kell állni. Fitos Dezső koreográfiája szintén az előadás fontos összetevője. A néptánc mellett olyan – megint csak A csillagszemű juhászból is ismerős – mozgáselemek is fontos szerepet kapnak, mint a függeszkedés a színpad fölötti vastraverzen a szimbolikus jelentőségű nagy ugrások érzékeltetésére.

Az előadás zeneszerzője, Tarr Bernadett

Bartók zenéjén keresztül kapcsolódott a mese világához.

A Nap és a Hold után a mese végén megjelennek a csillagok is. És egy másik drámai párhuzam, amikor a Halál és a Halhatatlanság – mint A kaukázusi krétakörben – egyaránt magához rántaná a királyfit. Végül megegyeznek, hogy feldobják, és ahová esik, azé lesz. De nem esik le, ott marad a csillagok között.

A halhatatlanságra vágyó királyfi azt bizonyítja, hogy nem volt véletlen A csillagszemű juhász sikere, a Szálinger Balázs – Markó Róbert író-rendező páros nagyon érti a népmesék világát és azt, hogyan lehet ma megmutatni ezt a világot. A csillagszemű juhász és A halhatatlanságra vágyó királyfi kétség kívül testvérek. A kérdés az, hogy e két előadás után merre fognak továbblépni.

Szálinger Balázs: A halhatatlanságra vágyó királyfi

Vaskakas Bábszínház

Játsszák: Főglein Fruzsina, Horváth Márk, Kocsis Rozi, Markó-Valentyik Anna, Szúkenyik Tamás.

Dramaturg: Nagy Orsolya. Díszlettervező: Cziegler Balázs. Jelmez- és bábtervező: Szűcs Edit. A jelmeztervező munkatársa: Kecskés Krisztina. Zeneszerző: Tarr Bernadett. Koreográfus: Fitos Dezső. Rendező: Markó Róbert.

Vaskakas Bábszínház, Győr, 2018. február 26.

Szabolcs Péter:

Megbocsájtás